

Геологиялық жыл санау

Абиотикалық факторлар — тіршілікке әсер ететін табиғи, бейорганикалық факторлар (жарық, температура, қысым, т.б.).

Альпілік қатпарлану — кайнозой дәуірінде (25–5 млн жыл бұрын) пайда болған тау түзілу кезеңі; мысалы, Альпі, Тянь-Шань, Памир, Гималай таулары.

Антропоген дәуірі — қазіргі адам мен оның іс-әрекеті қалыптасқан геологиялық дәуір, шамамен 2,6 млн жыл бұрын басталған.

Биосфера — тіршіліктің таралған Жер қабығы; геологиялық дамудың соңғы кезеңінде қалыптасқан.

Бор кезеңі — мезозой эрасының соңғы кезеңі (145–66 млн жыл бұрын); динозаврлар жойылып, гүлді өсімдіктер пайда болған.

Геологиялық дәуір — Жер тарихындағы ұзақ уақыт аралығы, эраның құрамдас бөлігі.

Геологиялық жыл санау — Жердің даму тарихын миллиардтаған жылдарға бөліп зерттейтін ғылым саласы.

Геологиялық кесте (уақыт шкаласы) — Жер тарихының кезеңдерін (эон, эра, дәуір, кезең, ғасыр) ретімен көрсететін жүйе.

Геологиялық процестер — жер қойнауында және жер бетінде жүретін табиғи өзгерістер (жанартау атқылауы, тау түзілу, үгілу).

Геохронология — тау жыныстарының жасын және Жер тарихындағы оқиғалардың уақытын зерттейтін ғылым.

Геологиялық уақыт — Жердің шамамен 4,6 миллиард жылдық даму кезеңін қамтитын уақыт өлшемі.

Девон кезеңі — палеозой эрасының бір кезеңі (419–359 млн жыл бұрын); балықтар мен алғашқы орман өсімдіктері пайда болған.

Динамикалық геология — жер қыртысындағы қозғалыстар мен өзгерістерді зерттейтін геология саласы.

Ежелгі заман (Палеозой) — Жер тарихындағы алғашқы күрделі тіршілік дамыған эра (540–252 млн жыл бұрын).

Екінші реттік жыныстар — бастапқы жыныстардың үгілуі және қайта шөгуі нәтижесінде түзілген тау жыныстары (мысалы, құмтас, әктастар).

Жанартау — жер қойнауындағы магманың жер бетіне шығуы арқылы түзілетін геологиялық құрылым.

Жер қыртысы — Жердің сыртқы қатты қабаты, литосфераның бір бөлігі.

Жердің геологиялық дамуы — жер қойнауы мен бетіндегі үздіксіз өзгерістер процесі.

Жер қойнауы — жердің беткі қабатынан төменгі бөлігі, пайдалы қазбалар мен минералдардың шоғырланған аймағы.

Зерттеу әдістері (геохронологиялық) — тау жыныстарының жасын анықтау тәсілдері: салыстырмалы, радиометриялық және палеонтологиялық.

Изотоптық талдау — жыныстардың құрамындағы радиоактивті элементтер арқылы жасын анықтау әдісі.

Интрузия — магманың жер қойнауында суып қатуы нәтижесінде пайда болған ішкі жыныстар (гранит, диорит).

Кайнозой эрасы — қазіргі замандағы геологиялық эра (66 млн жылдан бүгінге дейін).

Карбон кезеңі — палеозой эрасының бір кезеңі (359–299 млн жыл бұрын); көмір қабаттары қалыптасқан дәуір.

Кембрий кезеңі — палеозойдың алғашқы кезеңі (540–490 млн жыл бұрын); теңіз жануарларының алғашқы түрлері пайда болған.

Кен орындары — пайдалы қазбалар шоғырланған табиғи жер қойнауы бөліктері.

Кристалдану — сұйық магмадан минералдардың қатты күйге өту процесі.

Магма — жер қойнауындағы балқыған тау жыныстары.

Магмалық жыныстар — магманың суып қатуынан пайда болған жыныстар (гранит, базальт, андезит).

Мезозой эрасы — орта замандағы геологиялық эра (252–66 млн жыл бұрын); динозаврлар дәуірі.

Метаморфтық жыныстар — бұрынғы жыныстардың жоғары температура мен қысым әсерінен өзгерген түрлері (гнейс, мәрмәр).

Неоген дәуірі — кайнозой эрасының кезеңі (23–2,6 млн жыл бұрын); қазіргіге ұқсас өсімдік пен жануарлар таралған.

Негізгі жыныстар — магмалық және метаморфтық процестер нәтижесінде түзілген бастапқы тау жыныстары.

Палеоген дәуірі — кайнозой эрасының алғашқы кезеңі (66–23 млн жыл бұрын); сүтқоректілер басым дамыған.

Палеозой эрасы — ежелгі замандағы эра (540–252 млн жыл бұрын); тіршіліктің теңіздерден құрлыққа шығуы басталған.

Палеонтология — қазба қалдықтар арқылы тіршіліктің дамуын зерттейтін ғылым.

Пермь кезеңі — палеозойдың соңғы кезеңі (299–252 млн жыл бұрын); құрлықтағы өсімдік пен жәндіктер кең таралған.

Протерозой эрасы — ежелгі докембрий дәуірінің соңғы бөлігі (2,5 млрд – 540 млн жыл бұрын).

Радиоактивті әдіс (радиометриялық) — тау жыныстарының құрамындағы радиоактивті элементтердің ыдырау жылдамдығына сүйеніп жасын анықтау әдісі.

Рельеф — жер бетінің сыртқы пішіндерінің жиынтығы.

Силур кезеңі — палеозой дәуірінің кезеңі (443–419 млн жыл бұрын); алғашқы құрлық өсімдіктері пайда болған.

Стратиграфия — жер қабаттарының пайда болу ретін, жасын және құрамын зерттейтін ғылым.

Суық кезеңдер (мұз дәуірі) — климаттың қатты суып, мұздықтардың кең таралған геологиялық кезеңдері.

Тау түзілу (орогенез) — жер қыртысының қатпарланып көтерілу процесі.

Триас кезеңі — мезозой эрасының алғашқы кезеңі (252–201 млн жыл бұрын); алғашқы сүтқоректілер мен динозаврлар пайда болған.

Фанерозой — Жер тарихындағы соңғы 541 млн жылды қамтитын геологиялық эон.

Фоссилия — ежелгі тіршілік қалдықтары (қазба сүйектер, іздер, өсімдік қалдықтары).

Юра кезеңі — мезозойдың орта кезеңі (201–145 млн жыл бұрын); алып динозаврлар дәуірі.

Эра — геологиялық уақыттың негізгі бөлігі (мысалы: Палеозой, Мезозой, Кайнозой).

Эон — геологиялық уақыттың ең ірі бірлігі (мысалы: Архей, Протерозой, Фанерозой).

Эпоха — дәуірдің ұсақ бөлігі, қысқа мерзімді геологиялық кезең.

Эрозия — жер бетінің жел, су немесе мұз әсерінен бұзылуы мен шайылуы.

Қатты жыныстар — жер қыртысын түзетін минералды құрылымдар.

Қатпар — тау түзілу кезінде жер қабаттарының иілуінен пайда болған құрылым.

Қатпарлы белдеулер — жер қыртысының қозғалысы күшті болған аймақтар (мысалы, Альпі-Гималай белдеуі).

Шөгінді жыныстар — су, жел, мұз әрекетінен шөгіп түзілген жыныстар (құмтас, әктас, саз).